WIKIPEDIA

Lang swahili

Depi Wikipedya, ansiklopedi lib

Pou gwoup etnik nan an menm non yo, wè swahili

Nan **swahili**,[1] yo te rele tou **suajilí**, **swahili**, **suahelí** oswa **kiswahili**, se yon lang afriken pale sitou nan Tanzani ak Kenya, ak nan fontyè zòn nan Uganda, Mozanbik, Congo (Rep. Dem.), Rwanda, Burundi, Somali ak Zanbi.

Li fè pati gwoup la nan lang bantouyo, ki fòme yon pati nan fanmi an nan lang niger-congo. Nan malgre nan kondisyon yo nan afriken yo nan lang, te resevwa yon gwo enfliyans arab ak, nan de dènye syèk yo, angle ak pòtigè; lèt la nan yon limit pi piti (*mvinyo*, *bendera*, *meza*, *limau*, diven, drapo, tab, ak sitwon).

Enfliyans sa yo yo redwi, sepandan, pou vokabilè a, paske se gramè a yo toujou absoliman bantou. Sou syèk yo, swahili te pèdi distenksyon an nan ton. Li se yon lang ki gen yon gramè (sistèm nan klas), trè regilye, ak yon ekivalans absoli ant òtograf ak pwononsyasyon. Pwononsyasyon nan vwayèl ak prèske tout konsòn yo se trè menm jan ak sa yo ki an panyòl.

Kontni

Glotónimo

An autoglotónimo *swahili*, ki soti nan arab tèm *sawāhil* ("depans"), vle di "kotyè" e li te aplike nan moun ki rete nan kòt la nan East Lafrik di se depann de la fin vye granmoun Sultana ki nan Omàn (ki soti nan Kilwa nan Berbera). Paske òtograf sa a se etranj nan lang panyòl, li se nòmal pou adapte tèm nan kòm yon *swahili* oswa *suahelí*. Nan *Diksyonè a nan panyòl Akademi an Royal* nan 22nd edisyon, te pibliye nan ane 2001 mete non sa a nan fòm lan *swahili*,[2] ak davans nan 23d gen òtograf "swahili". La *Diccionario panhispánico de dudas* (pibliye 2005) pwopoze nan sèvi ak nan "swahili" kòm yon adaptasyon nan panyòl òtograf.[3] Kèk liv nan lang angle sou lengwistik pito adaptasyon "suahelí".[4] non lang nan lang natif natal se lang *kiswahili*. Prefiks la *ki-* se ajoute nan non yo, al gade nan lang nan sa yo. Pou egzanp, pawòl bondye a *-hispania* (Espay) pa *kihispania*.

Sous

Orijin li yo se vag, epi li bezwen yo dwe mete yo nan kontak nan kòt la afriken yo nan la oseyan Endyen an, an patikilye sou zile a nan Zanzibar, ant kominote yo nan bantou yo, arab yo ak peyi pès yo, ki te bay monte nan sivilizasyon an nan swahili nan mitan syèk VIII ak XII nan epòk kretyenyo. Swahili gen literati ki ekri nan alfabè Arabic soti nan TRÈZYÈM syèk la. Youn nan premye li te ye dokiman yo nan swahili se yon sezon powèm ki rele *"Utenzi wa Tambuka"* (*"Istwa A nan Tambuka"*), ki gen dat kòm nan 1728.

Sitiyasyon aktyèl la

Li se lang ofisyèl lan nan Uganda, Tanzani ak Kenya, osi byen ke Inyon Afriken an (ansanm ak anglè, franse, arab, panyòl ak pòtigè). Nan Repiblik Demokratik la nan Kongo , se konsidere kòm yon "lang nasyonal". Li se itilize pa kèk 80 milyon moun nan Afrik di sid epi li se konsidere kòm yo "lingua franca" nan yon teritwa yo kote gen plizyè douzèn yo nan lòt lang yo. Enteresan, sèlman 2% nan popilasyon lokal la, li te konsidere li lang manman l ' nan sondaj la sociolinguistic. Dapre kèk estime, moun kap pale yo nan swahili te kapab gen ant 120 et 150 milyon moun.[5]

Li se prevwa yon ogmantasyon fiks nan moun kap pale yo nan swahili, gras a enpòtans yo bay sitou nan enstitisyon pou edikasyon nan Kenya ak Tanzani, kote li se lang ofisyèl, kòm byen ke nan ap grandi enterè sou pati nan kominote a afriken-ameriken yo nan li yo etid yo ak difizyon kòm lang la nan bilding nan yon kaswòl-afriken.

Alfabèt

Swahili se ekri ak arab alfabè a jouk DIZWITYÈM syèk la, men fòm nan ekri se òdinè nan kounye a itilize alfabè a Latin nan. Dènyèman li te devlope sistèm nan ekri Mandombe plizyè santral afriken lang ki gen ladan angle, byenke itilize li se yon minorite yo. Òtograf la nan modèn se trè phonemic, se konsa ke ou lekti ak pwononsyasyon se san patipri senp, kontrèman ak lang angle ak franse, ki kote òtograf etymological met sou fonémicas, patikilyèman nan vwayèl.

Deskripsyon lengwistik

Swahili se yon lang, agglutinative ak inflected, ki vle di ke an jeneral chak pawòl bondye a se klèman targetable nan affixes nan siyifikasyon gramè byen egzat.

Fonoloji

An phonemic envantè nan swahili la estanda te gen senk vwayèl fonèm: /ɑ/, /ɛ/, /mwen/ a, /ɔ/, ak / / u/. Pa gen Okenn diftong: konbinezon de vwayèl, chak pwononse separeman. Se poutèt sa, pawòl bondye a *chui* (leyopa) se pwononse [tʃu.mwen], ak lakun.

Tablo ki anba la a prezante nan envantè a nan konsòn yo nan swahili: ant barres / /, allophones; nan italik, òtograf, ak ant travès yo fonèm, se pou chak.

Vokabilè

Itil fraz

- *Je a, kuna mtu anayasema kihispania?*: Èske w padone, ki gen la nenpòt ki moun ki pale panyòl?

Neolojism

- *hoteli*: otèl (*otèl*)
- *baisikeli*: bisiklèt (*bisiklèt*)
- *polisi*: polis (*lapolis*)
- *kadi*: kat (angle *kat*)
- *klike sou*: fotografi (*foto*)
- *maji*: dlo (ki soti nan arab *mā*)
- *safi*: netwaye (arab *sāfī* 'pi')
- *krismasi*: Nwèl (*Nwèl*)
- *daktari*: doktè (*doktè*)
- *askari*: gad palè (ki soti nan arab `*askarī* 'sòlda')
- *kondom*: condom (*kapòt*)
- *vinyo*: diven (pòtigè *vino*)
- *meza*: tablo a (ki soti nan pòtigè *mesa*)
- *bendera*: yon drapo a (ki soti nan pòtigè *bandeira*)
- *limau*: sitwon (ki soti nan pòtigè *limão*)

Vèb

Gramè

Nouen[6]

Non yo nan swahili se divize nan uit klas:

- Klas 1: klas **M-WA** (*mtu* - *watu*: moun - moun). Eksepte yon sèl oswa de eksepsyon, yo itilize pou èt imen. Non sa ki nan lòt klas yo sèvi ak akò sa a lè refere li a yon moun oubyen animal.

- Klas 2: klas **M-MWEN** (*mti* - *mit*: pye bwa a - pye bwa). Refere a bagay sa yo; pye bwa ak plant yo yo enkli nan sa a klas.
- Klas 3: klas **, N-** (*njia* - *njia*: wout - fason). Gen ladan non yo nan ki pi bèt yo, gen kèk fwi ak yon gwo kantite nan non yo pa bantou. Sengilye ak pliryèl gen fòm la menm. An *n-* premye pwodui modifikasyon nan lèt la, ki swiv li. Rete pou *-n*, *-d-, -g-, -j-* -ak devan *-z-*. Chanjman nan *ny-* anvan yon vwayèl, ak *m-* anvan *-b-, -p-, -v-* ak devan *-w-*. *Nl-* ak *nr-* chanjman *nd-*.
- Klas 4: klas **KI-VI** (*kitu* - *vitu*: bagay - bagay sa yo). Refere a bagay sa yo konkrè. Nouen yo nan lòt klas yo ka pran prefiks la nan fòm diminutives (*mfuko* - *kifuko*: sak - sak), oswa endike kèk kalite a nan n bès a (yo*avèg*: blind moun). Nan ka a nan monosyllables se itilize prefiks la *kiji-* pou fè pou evite konfizyon (*mto* - *kijito*: rivyè - creek). *Ki-* anvan yon vwayèl eksepte *m,* chanje nan *ch-*, se konsa ke pi fò nan non yo ki kòmanse ak *ch-* fè pati nan klas sa a.
- Klas 5: klas **MA** (*yai* - *mayai*: ze - ze). Pa gen Okenn prefiks pou sengilye, eksepte lè rasin kòmanse ak yon vwayèl oswa se yon monosyllable, nan ka sa a li se itilize *ji-* (*jibu* - *mabu*: repons - repons). Gen anpil vwa ki soti nan orijin pa bantou. Distribisyon an nan vwa ant klas yo *N-* yo ak *MA* se pa toujou byen etabli, li te gen ka yo nan ki yo yo te itilize nan youn nan fason oswa yon lòt dapre oratè la. Nouen yo nan lòt klas yo ka pran prefiks la nan li yo dwe augmentative (*mtu* - *watu* devan *jitu* - *majitu*: gason - gason yo a anvan gwo - gwo).
- Klas 6: klas **Oswa-**. Konsiste de non ki kòmanse ak *u-* oswa *w-* a ki te swiv pa yon vwayèl. Pifò non abstrè oswa sibstans ki sou, ki mank nan pliryèl (*uhuru* - libète; *unga* - farin frans). Rès la fòme pliryèl dapre klas la *N-* (*uzi* - *nyuzi*: fisèl - fil).
- Klas 7: klas **PA-**. Gen yon yon sèl mo: *mahli* (kote). Menm si pawòl bondye a tèt li an pa kòmanse avèk yo *pa*-yo, yo adjektif concordant repons lan se wi yo te fè.
- Klas 8: klas **KU-**. Gen infinitives yo nan vèb la (*kuimba* - chante). Anvan yon vwayèl lòt pase *mwen* , pran fòm lan *kw-*.

Gen se atik yo, oswa detèmine oswa endetèmine.

Klas la enfliyans yo nan fòmasyon an nan an sengilye ak pliryèl:

Mtoto anawika **bwana** (timoun Yo**, oswa** voye bonjou nan **seyè a**).

Mtoto anamkia **ma**bwana (timoun Yo**, oswa** voye bonjou pou seyè a**se**).

Watoto wanamkia **ma**bwana (timoun)**, mwen** voye bonjou pou seyè a**se**).

Pa gen Okenn gramatikal sèks, se enplisit nan yon kontèks la.

Kilti popilè

Nan woman ak fim sa yo nan eksploratè a nan forè a, kòm pou egzanp nan seri a nan Tarzan, li se souvan yo itilize swahili la-byenke pa toujou ak kòrèk siyifikasyon. Pou egzanp, *bwana* (mesye), *senba* (lyon) se pi souvan itilize ak sans yo; sepandan, ekspresyon *angawa* (ontraryete) se itilize pa Tarzan san yo pa aparan nan relasyon ak yon siyifikasyon yo.

Lyrics yo nan chante popilè "Aie yon Mwana" (ekri nan 1971, men, li te ye pou l ' vèsyon pipiti de youn nan gwoup Bananarama nan ane 1981) ki ekri antyèman nan lang angle.

Nan yon sèl "Liberya ti Fi" nan Michael Jackson nan ane 1987 la entwodiksyon ki se repete nan tout chante sa a se yon fraz nan swahili "Nakupenda pia, nakutaka pia, mpenzi wee!" ki vle di "mwen renmen Ou twò, mwen renmen ou menm tou, renmen m!", malgre ke lang nan se pa pale nan Liberya, yon peyi ki sitiye plis pase 5 000 km nan zòn nan, swahili.

Nan ane 1994, faktori a Disney te kòmanse lejand la nan Lyon Wa A, animasyon fim, ki, ki baze sou travay yo nan Shakespeare *Hamlet* ak *Romeyo ak Jilyèt*, ki gen avantur yo nan jenn Senba lyon jenn erityе nan peyi wa ki. Nan fim sa a, yo te itilize yon gwo kantite mo entak san yo pa tradui soti nan swahili yo, nan tan li, kòm depi lè sa a, yo te rete nan bouch la nan sosyete, menm nan malgre nan pa konnen lang nan tèt li: *senba* ("lyon"), *rafiki* ("zanmi"), *kovu* ("mak"), *Hakuna matatyas* ("pa gen Okenn pwoblèm"), nan mitan lòt moun.

Konpozitè a Christopher Fèblan kreye pou jwèt la videyo Sivilizasyon IV chante pou yo chante a 'Baba Yetu', ki se tou premye a chante pou yo chante soti nan album yo "Rele Tout Lèv". Lèt la koresponn ak Papa Nou ki nan swahili.

Gade tou

- Mandombe.

Referans

Nòt

1. Voz *suajili* en el DRAE, 23ª edición (http://buscon.rae.es/draeI/SrvltObtenerHtml?IDLEMA=94103&NEDIC=Si)
2. Voz *swahili* en el DRAE, 22ª edición (http://buscon.rae.es/draeI/SrvltGUIBusUsual?TIPO_HTML=2&TIPO_BUS=3&LEMA=swahili)
3. Voz *suajili* en el *Diccionario panhispánico de dudas*
4. Moreno Cabrera, Juan Carlos: *Las lenguas del mundo*, Visor, Madrid, 1990. ISBN 84-7774-856-X (https://es.wikipedia.org/wiki/Special:BookSources/847774856X)
5. 2005 World Bank Data.
6. . ISBN 0-340-27054-3. Missing or empty `|title=` (help)Missing or empty `|title=` (help)

Literati

- Gramè swahili; Piet Van Velt; tradui nan lang panyòl pa editoryal Nwa Mondyal (Arturo Soria 101; 28043; Madrid)
- Githiora, Chege J. *Diksyonè swajili-panyòl*. Meksik: El Colegio de Meksik, 2002. ISBN 968-12-1075-1

Lyen ekstèn

- Kamusi Pwojè (https://web.archive.org/web/20091025033551/http://kamusiproject.org/) Entènèt K Ap Viv Swahili Diksyonè
- Kou Swahili <sik> nan Kolèj La nan Meksik (http://swahili.colmex.mx/) (4 semès)

Rekipere depi « https://ht.wikipedia.org/w/index.php?title=Lang_swahili&oldid=708401 »

Paj sa edite a 18:03, 10 me 2018.

Teks sa a disponib selon lisans Creative Commons Attribution-ShareAlike; lòt kondisyon gen dwa aplikab. Li Terms of Use pou plis detay.